

Proposta didàctica

Cada cosa té el seu nom.

Treball de diccionaris

Octubre 2003

Autores

Sílvia Romero Galera
Teresa Sabarich Moyes
Maria Tohà Dòria

Edita

CRP Pallars Jussà

Dipòsit Legal: L-1301-2003

Tremp, octubre 2003

ÍNDEX

Introducció	3
I. Francesc de Borja Moll	
1. Biografia	4
2. Obra	4
II. Els diccionaris. Tipus	
1. Diccionaris generals	6
2. Diccionaris específics.....	7
3. Diccionaris a Internet	9
III. Diccionari català-valencià-balear	10
IV. Glossari	13
V. Activitats	14
VI. Solucionari	25

INTRODUCCIÓ

L'any 2003 se celebra el centenari del naixement del lingüista menorquí Francesc de Borja Moll, coautor amb Mossèn Alcover del Diccionari català-valencià-balear.

La proposta didàctica *Cada cosa té el seu nom. Treball de diccionaris* té com a objectius difondre la figura i l'obra de Moll i aprofundir en les diferents tipologies de diccionaris i en la seva utilització a l'escola.

Aquest material didàctic pretén oferir un seguit d'activitats mitjançant les quals l'alumne treballarà diversos diccionaris en contextos i amb objectius diferents per tal d'aconseguir-ne una utilització fluida i diversificada.

La proposta va adreçada als alumnes de cicle superior de primària i primer cicle d'ESO. Per poder realitzar les activitats que s'hi proposen, caldrà utilitzar els diccionaris següents:

- Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans
- Diccionari català-valencià-balear d'Alcover i Moll
- Diccionari de gentilicis catalans
- Un diccionari anglès-català
- Un diccionari de sinònims
- Un diccionari de neologismes

Esperem que aquesta proposta serveixi perquè els alumnes valorin la figura i obra de Francesc de Borja Moll i els ajudi a adquirir l'hàbit de consultar el diccionari i convertir-lo en una eina imprescindible en el seu procés d'aprenentatge.

Tremp, octubre 2003

I. FRANCESC DE BORJA MOLL

1. BIOGRAFIA

Francesc de Borja Moll va néixer a Ciutadella (Menorca) el 10 d'octubre de 1903. El seu pare, Josep Moll i Vidal, tenia una important biblioteca molt completa de llibres i de gravats. El jove Francesc de Borja passava moltes estones en aquesta biblioteca, cosa que va contribuir a alimentar el seu interès per la llengua i el dibuix.

L'any 1917 va conèixer el filòleg* mossèn Antoni M. Alcover, que buscava col·laboradors per elaborar un gran diccionari de la llengua catalana. Amb el temps, Moll va esdevenir el principal col·laborador de mossèn Alcover, a la mort del qual va continuar, acabar i publicar els 10 volums del *Diccionari català-valencià-balear*, conegut popularment com Alcover-Moll. Moll era un hàbil dibuixant, de manera que es va fer càrrec de les il·lustracions del *Diccionari*.

Moll també és autor de moltes altres obres lingüístiques, entre les quals destaca una dedicada a estudiar l'evolució de l'estructura de la llengua catalana al llarg del temps, la *Gramàtica històrica catalana*, publicada per primer cop el 1948.

El lingüista* menorquí va fundar l'Editorial Moll per donar a conèixer nous escriptors en llengua catalana, llibres de lingüística, rondalles mallorquines, manuals per a l'ensenyament de llengües, etc. També va promoure la fundació de l'Obra Cultural Balear, una entitat dedicada a la defensa i a la promoció de la llengua catalana.

Moll va morir el 1991. La seva vida va estar completament dedicada a l'estudi i a la divulgació de la llengua.

2. OBRA

Francesc de Borja Moll va publicar nombrosos articles i obres de caràcter lingüístic i va col·laborar en obres col·lectives importants com atlas o diccionaris d'altres autors. A més, també es va dedicar a la traducció i a l'edició d'obres destacades amb l'objectiu d'enriquir la nostra llengua i la nostra cultura. A continuació destaquem algunes de les seves publicacions més rellevants.

➤ **Obra pròpia**

- *Vocabulari tècnic dels molins de vent de les Balears* (1933)
- *Vocabulari popular de l'art de la construcció* (1934)
- *Rudiments de gramàtica preceptiva* (1937)
- *Gramàtica històrica catalana* (1952)
- *Notes per a una valoració del lèxic de Ramon Llull* (1957)
- *Els llinatges catalans* (1959)
- *Un home de combat* (1962) És la biografia de Mn. Antoni M. Alcover
- *Els altres quaranta anys* (1975)
- *Diccionari català-castellà castellà-català* (1977)
- *Diccionari català-valencià-balear* (1985) Edició completa dels 10 volums

➤ **Col·laboracions en obres col·lectives**

- *Suplement Català* al diccionari etimològic *Romanishes Etymologisches Wörterbuch* de Wilhem Meyer-Lübke (1927)
- *Atlas lingüístico de la Península Ibérica* (ALPI), dirigit per Tomás Navarro Tomás (1934)

➤ **Edicions**

- Col·lecció de manuals d'ensenyament d'idiomes (1938)
- *El somni encetat* de Miquel Dolç (1943)

➤ **Traduccions**

- *Manual de lingüística romànica* de B.E. Vidos (1963)
- *Cançoners populars de Mallorca* de P. Ginard (1966)

II. ELS DICCIONARIS. TIPUS

Els diccionaris són reculls de paraules disposats en un ordre, normalment alfabètic. El conjunt de paraules que conformen una llengua s'anomenen lèxic. Es tracta d'un valor importantíssim perquè permet diferenciar unes llengües de les altres i fa possible que els parlants d'una mateixa llengua ens puguem comunicar.

➤ Els diccionaris inclouen diferents tipus d'informacions sobre la paraula

- Entrada o paraula
- Categoria gramatical (nom, adjectiu, verb,...) que s'expressa en forma abreviada. En el cas del nom es fan servir les abreviatures *m.* i *f.* en referència al gènere masculí o femení de la paraula
- Definició o significat
- Exemples de frases on apareix la paraula
- Entrades secundàries o altres formes més específiques de la paraula
- Altres accepcions o significats

Segons el tipus de paraules que inclouen, podem distingir diferents menes de diccionaris: diccionaris generals i diccionaris específics.

1. DICCIONARIS GENERALS

Els diccionaris generals recullen les paraules bàsiques i generals de la llengua.

En diferents diccionaris generals podem trobar per exemple la paraula *helicòpter*. Tot i definir el mateix objecte, cada diccionari adapta les definicions a diferents tipus de lectors: nens i nenes en edat escolar, població en general, etc.

helicòpter *m.* Nau aèria que se sosté en l'aire per mitjà d'un o més rotors, d'eixos gairebé verticals, que giren moguts per un motor de combustió.

(Diccionari de la llengua catalana. Institut d'Estudis Catalans. 1995)

helicòpter helicòpters *nom m.* Vehicle volador que pot alçar-se i baixar verticalment o estar-se quiet en l'aire i que serveix per a transportar persones o coses: *L'avió vola més de pressa i més alt que l'helicòpter*

(Primer diccionari. EUMO editorial. Adreçat a nens i nenes en edat escolar)

Entre els diccionaris generals destaca un tipus concret, el diccionari normatiu.

Un diccionari normatiu d'una llengua determinada recull els mots admesos per un organisme oficial i considerats com a genuïns i correctes. En el cas del català, el diccionari normatiu és el *Diccionari de la llengua catalana* publicat el 1995 per l'*Institut d'Estudis Catalans**. Hi podem consultar definicions i l'ortografia d'aquelles paraules considerades pròpies del català. Així, per exemple, no hi trobarem les paraules *algo* i *apoiar*, perquè, tot i que les usem en la llengua parlada, estan considerades com a *castellanismes**.

➤ **Diccionaris generals d'ús més corrent**

Actualment, la llengua catalana disposa de diferents diccionaris generals que posen a l'abast de tots els usuaris la consulta d'aspectes com definició, ortografia o accepcions de les paraules de la nostra llengua. Els principals diccionaris generals del català que podem trobar avui al mercat són:

- El *Diccionari de la llengua catalana* publicat el 1995 per l'Institut d'Estudis Catalans. Es tracta del diccionari oficial i normatiu del català, que també és consultable en línia de manera gratuïta a l'adreça <http://pdl.iec.es>. Existeix una versió manual, molt aconsellable, d'aquest diccionari que és més reduïda i econòmica i incorpora novetats i revisions, el *Diccionari manual de la llengua catalana*, publicat l'any 2000.
- El *Gran diccionari de la llengua catalana*, publicat per l'editorial Enciclopèdia Catalana el 1998 és consultable en línia a l'adreça <http://www.grec.net/home/cel/dicc.htm>. D'altra banda, el *Diccionari de la llengua catalana*, publicat el 2002 per la mateixa editorial és més actual i més manejable per a l'usuari corrent.
- El *Gran Diccionari 62 de la llengua catalana*, editat l'any 2000, per l'editorial Edicions 62 és un gran diccionari d'ús de la llengua i del qual deriven altres obres de butxaca, adreçades als escolars, etc.

2. DICCIONARIS ESPECÍFICS

Els diccionaris específics apleguen paraules especialitzades de diferents camps tècnics i científics, o bé informacions d'interès lingüístic com la pronúncia o els sinònims de diferents mots. Vegem-ne algunes tipologies.

- **Diccionari d'equivalències bilingüe:** Incorpora la traducció de les paraules a una altra llengua.

castell *m*: (edifici) castillo.

(*Diccionari català-castellà*. Barcelona: Gran Enciclopèdia Catalana. 1987)

- **Diccionari d'equivalències multilingüe:** Inclou la traducció de les paraules a dues o més llengües.

castell: CS castillo / AN castle / FR chateau / AL Schloss

(*Diccionari de la llengua catalana multilingüe. Castellà-anglès-francès-alemany*. Barcelona: Gran Enciclopèdia Catalana. 1997)

- **Diccionari de gentilicis:** Conté els noms col·lectius que utilitzem per referir-nos als habitants d'un poble, d'una comarca o d'un país.

Sarroca de Bellera (Pallars Jussà): *sarroquí, -ina, -ins, -ines*.

Llimiana (Pallars Jussà): *llimianenc, -enca, -encs, -enques*.

(*Diccionari dels gentilicis catalans*. Barcelona: Edicions 62. 1996)

- **Diccionari de sinònims:** Inclou diferents paraules que signifiquen el mateix.

Flotar: surar. Sobrenedar. Nedar. Mantenir-se a flor d'aigua

(*Diccionari de sinònims Franquesa*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. 1971/1998).

- **Diccionari de pronúncia:** Conté informació de com pronunciar les paraules mitjançant símbols fonètics.

cas/tell; -tells: [k↔stéx; téxs] *m*.

(*Diccionari ortogràfic i de pronúncia*. Barcelona: Gran Enciclopèdia Catalana. 1990)

- **Diccionari de geologia:** Incorpora paraules especialitzades pròpies d'aquest àmbit temàtic. De la mateixa manera podem trobar diccionaris de biologia, de matemàtica, de futbol, etc.

fòssil pseudomorf *m*. PALEONT. Fòssil, la matèria original del qual (matèria orgànica o mineral) ha estat reemplaçada, durant la fossilització, per un altre material.

(*Diccionari de geologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. 1997)

- **Diccionari de neologismes:** Conté les paraules que s'incorporen a la llengua com a conseqüència de noves necessitats expressives.

surf de neu *m*; *es snowboard*; **surf de nieve**; *en snowboard*: Modalitat d'esquí que consisteix a lliscar per la neu mantenint l'equilibri damunt una planxa de fusta, de material plàstic, etc.

(TERMCAT: Diccionari de neologismes. Barcelona: Ed. 62. 2001)

3. DICCIONARIS A INTERNET

La xarxa Internet ens permet la consulta en línia i, generalment gratuïta, de diferents diccionaris:

- Diccionari general i normatiu: *Diccionari de la llengua catalana* <http://pdl.iec.es>
- Diccionari general: *Gran diccionari de la llengua catalana* <http://www.grec.net/home/cel/dicc.htm>
- Diccionari específic d'equivalències: *Diccionari català-castellà i castellà-català en línia* (VOX): <http://www.diccionarios.com>
- *Diccionari català-valencià-balear*: <http://dcvb.iecat.net/>
- Diccionari de neologismes: <http://www.termcat.es/>

III. DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR

El Diccionari català-valencià-balear, elaborat per Mossèn Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll, és un cas excepcional de diccionari, ja que incorpora aspectes de diccionari general com és la definició de les paraules i d'altres de diccionari específic com és el cas de la pronúncia, els sinònims, les formes antigues o els derivats, entre d'altres informacions.

La característica principal d'aquesta obra, que la fa única, és que recull les maneres de dir les paraules en cadascuna de les variants dialectals* del català i sovint indica en quines poblacions concretes ha estat recollida la paraula.

INFORMACIONS QUE PODEM TROBAR EN EL DICCIONARI

- Entrada o paraula i categoria gramatical (nom, adjectiu, verb,...)
- Definició o significat
- Equivalència* o traducció al castellà
- Documentació històrica o obres antigues on apareix la paraula
- Entrades secundàries o altres formes més específiques de la paraula
- Altres accepcions o significats
- Refranys
- Variants formals o altres formes segons el dialecte
- Transcripcions fonètiques* o maneres de pronunciar segons el dialecte
- Paraules derivades
- Etimologia* o paraula de procedència, habitualment llatina

En el *Diccionari català-valencià-balear* es dona la següent informació sobre la paraula VESPA.

VESINDAT

— 756 —

VESPELLA

VESPA (*Vespa maculata*)

VESPA CARNISSERA (*Vespa germanica*)

de vesins; cast. *vecindario*. Perquè hey anàs a viure tot es vesindari, Ignor. 44. (V. VESINDAT).

VESINDAT. f. (castellanisme) Conjunt de vesins o de llocs pròxims; cast. *vecindad*. Totes ses possessions d'aquella vesindat, Roq. 41. Preguntaren a sa vesindat quà tal era sa casa, Recull Contes 45.

SINÒN. preferibles: *veinat*, *veinatge*.

VESITA. f.: V. VISITA.

VESITADOR, -ORA. m. i f.: V. VISITADOR.

VESITANÇA. f. Visitalció (en el llenguatge dels jueus catalans medievals) (Blondheim PRJ 566).

VESITAR. v.: V. VISITAR.

VESITIU, -IVA. adj. ant. (lullà): V. VISITIU.

VESLLUM. m. o f.: V. BESLLUM.

VESLLUMAR. v.: V. BESLLUMAR.

VESNANS. Llin. existent a Calonge de Calaf.

VESPA. f. || 1. Insecte himenòpter de la família dels vespids, gènere *Vespa*, i principalment l'espècie *Vespa maculata*, de color groc amb ratlles negres, molt prim en la unió del tòrax i l'abdomen, i amb un fibló que dona picades molt doloroses; viu en colònies; fa el niu semblant al de les abelles, però no produeix mel; cast. *avispa*. Molt menys tembrà lo fibló de la vespa, Ausiàs March, CV. Abelles e tauants e mosques e vespes e moscalons, Eximptils, II, 284. *Vespa carnissera*: varietat de vespa de l'espècie *Vespa germanica*, més grossa que l'ordinària i que pica més fort; cast. *avispón*. *Vespa ganga*: varietat de vespa grossa que amb el seu pic dona febre que dura algunes hores (Penedès, Vallès). *Vespa terrera* (Camp de Tarr., val.) o *Vespa camelluda* (Empordà): varietat de vespa que no fa vesper en els arbres o pedres, sinó que fa un forat en terra i allà fa el seu niu; és més grossa i de cames més llargues que la vespa ordinària, però no pica tan fort. *Vespa*

xana: varietat de vespa grossa (Gir., La Selva, Plana de Vic). || 2. *Vespa negra*: insecte himenòpter de l'espècie *Evania apendigaster*, negra i d'abdomen molt petit (Men.). || 3. pl. Planta orquidiàcia de l'espècie *Ophrys lutea* (Garrotxa), anomenada també *abellera groga*; cast. *ofris amarilla*. || 4. fig. Persona astuta, múrria, que s'enginya per enganyar (Vallès, Penedès). Y aquell fadrí que era una vespa, Genis Julita 13. || 5. fig. *Mala vespa*: dona de mal geni (Empordà).

REFR. — a) «A fibló de vespa, cera d'orella». — b) «Any de vespes, any de congestes»: ho diuen perquè hi ha la creença que les vespes són indici de molt de fred (Fulleda).

Vespa (Bessa): llin. existent a Figueres.

VAR. FORM.: *avespa*; *avispa* (castellanisme); *vespra*, *urespa*.

FON.: *bēspa* (pir.-ar., or.); *bēspa* (Vall d'Àneu, Cervera); *vēspa* (Valls, Sòller, Artà); *vēspa* (Al., Alg.); *abēspa* (Tortosa, Maestrat, Calassit, Morella); *abēspe* (Fraga, Gandesa); *abīspe* (Tremp, Ollana, Ponts, Balaguer); *abīspa* (Tamarit de la L.); *vēspre* (Mall., Men.); *brēspe* (Fraga).

INTENS.: — a) Augm.: *vespassa*, *vesparra*. — b) Dim.: *vespeta*, *vespetxa*, *vespeua*, *vespiua*, *vespoia*, *vespona*. — Pejor.: *vespota*, *vespot*.

ETIM.: del llatí *vāspa*, mat. sign. || 1. La r de les formes dialectals *vespra* i *urespa* es deu a l'analogia de *vespre*; un fenomen idèntic es troba en el francès dialectal *brespe* (=vespa) (cf. W. von Warburg en Hom. MP, I, 22).

VESPASIÀ. Nom d'un emperador romà; cast. *Vespasiano*.

ETIM.: pres del llatí *Vespasiānus*, mat. sign.

VESPELLA. topon. a) Poblet del Camp de Tarragona. — b) Llogaret del municipi de Gurb (Plana de Vic). — c) *Granja de Vespella*: lloc del Rosselló (cf. RLR, XII,

Observa la classificació de les informacions que aporta aquest diccionari en l'esquema de la pàgina següent.

Etim.: del llatí *vĕspa* || 1. La *r* de les formes dialectals *vespra* i *vrespa* es deu a l'analogia de *vespre*; un fenomen idèntic es troba en el francès dialectal *besp*↔ (=vespa)

|| 1. Insecte himenòpter de la família dels vèspids, gènere *Vespa*, i principalment l'espècie *Vespa maculata*, de color groc amb ratlles negres, molt prim en la unió del tòrax i l'abdomen, i amb un fibló que dona picades molt doloroses; viu en colònies; fa el niu semblant al de les abelles, però no produeix mel;

—a) Augmentatiu: *vespassa*, *vesparra*.
—b) Diminutiu: *vespeta*, *vespetxa*, *vespeua*, *vespiua*, *vespoia*, *vespona*.
Pejoratiu: *vespota*, *vespot*.

TRANSCRIPCIÓ FONÈTICA

fon.: bésp↔ (oriental); béspa (Vall d'Àneu, Cervera); vésp↔ (Valls, Sóller, Artà); véspa (Alguer); aþésa (Tortosa, Maestrat, Calasseit, Morella); aþéspE (Fraga, Gandesà); aþíspe (Trem, Oliana, Ponts, Balaguer); aþísba (Tamarit de la Llitera); vésp↔ (Mallorca, Menorca); béspE (Fraga).

VAR IANT

Var. form.: *avespa*; *avispa* (castellanisme); *vespra*, *vrespa*

Refr.—a) «A fibló de vespa, cera d'orella».—
b) «Any de vespes, any de congestes»: ho diuen perquè hi ha la creença que les vespes són indicatiu de molt de fred (Fulleda).
Vespa (*Bespa*): llinatge existent a Figueres.

DEFINICIÓ

F. (nom femení)

EQUIVALÈNCIA EN CASTELLÀ

cast.

CATEGORIA GRAMATICAL

DOCUMENTACIÓ HISTÒRICA

Molt menys tembrà lo fibló de la vespa, Ausiàs March, Abelles e tauants e mosques e vespes e moscalons, Eximplis, ii, 284.

ENTRADES SECUNDÀRIES

Vespa carnissera: varietat de vespa de l'espècie *Vespa germanica*, més grossa que l'ordinària i que pica més fort; cast. *avispón*.
Vespa ganga: varietat de vespa grossa que amb el seu pic dona febre que dura algunes hores (Penedès, Vallès).
Vespa terrera (Camp de Tarragona, valencià) o **Vespa camelluda** (Empordà): varietat de vespa que no fa vesper en els arbres o pedres, sinó que fa un forat en terra i allà fa el seu niu; és més grossa i de cames més llargues que la vespa ordinària, però no pica tan fort. **Vespa xana**: varietat de vespa grossa (Girona, La Selva, Plana de Vic).

|| 2. **Vespa negra**: insecte himenòpter de l'espècie *Evania apendigaster*, negra i d'abdomen molt petit (Menorca).
|| 3. *pl.* Planta orquidiàcia de l'espècie *Ophrys lutea* (Garrotxa), anomenada també *abellera groga*; cast. *ofris amarilla*.
|| 4. *fig.* Persona astuta, múrria, que s'enginya per enganyar (Vallès, Penedès). Y aquell fadrí que era una vespa.
|| 5. *fig.* **Mala vespa**: dona de mal geni (Empordà).

IV. GLOSSARI

Castellanisme: Paraula procedent del castellà que s'utilitza habitualment en la llengua catalana. Per exemple, la paraula *tio* s'utilitza de vegades per referir-nos a l'oncle.

Equivalència: Paraula que, en una altra llengua, equival a la paraula en català. Per exemple, *flower* és l'equivalència anglesa de la paraula *flor*.

Etimologia: Forma i significat inicial de les paraules. Per exemple, la paraula *llegir*, que significa descodificar un text escrit, procedeix de la paraula llatina *legere*.

Filòleg/-òloga: Científic/-a que s'ocupa d'estudiar la llengua especialment a partir de textos.

Institut d'Estudis Catalans: Institució que té la capacitat legal d'establir la normativa de la llengua catalana.

Lingüista: Científic/a que estudia el funcionament i l'estructura de les llengües.

Transcripció fonètica: Per representar gràficament els sons, es fa servir l'Alfabet Fonètic Internacional (AFI). Els sons principals són els següents:

[a] mare	[Z] gent	[s] sabata, massa, cistell, pedaç [z] casa, alzina
[b] ball [B] abans	[l] col [l:] col·legi	[t] taula
[k] cavall	[x] lluna	[u] ungla [w] cauen
[d] dit [Δ] adéu	[m] mà	[ʎ] Catalunya
[e] parell [E] època [↔] plaça, pare (oriental)	[n] nas	[Σ] caixa
[f] fam	[o] orgull [□] història	[ts] potser
[g] gran [Φ] agulla	[p] pastís	[dZ] platja
[i] pi [j] noia	[r] ram [P] cara	[tΣ] cotxe, maig
		[dz] dotze

Variant dialectal: Diferents formes que pren una paraula segons el lloc on es digui.

V. ACTIVITATS

QUÈ EN SAPS DE FRANCESC DE BORJA MOLL?

1) Subratlla la resposta correcta a les preguntes següents, a partir de la lectura del material de consulta:

- Quin any va néixer Francesc de Borja Moll?
 - a. 1903
 - b. 1960
 - c. 1905
- Juntament amb quin filòleg va elaborar Moll, el *Diccionari català-valencià-balear*?
 - a. Baltasar Porcel
 - b. Gabriel Janer Manila
 - c. Antoni M. Alcover
- Moll també és l'autor d'una obra lingüística important, en recordes el nom?
 - a. Gramàtica històrica catalana
 - b. Introducció a la lingüística
 - c. Dialectologia catalana

2) Omple els buits:

- El *Diccionari català-valencià-balear* està format per _____ volums.
- El lingüista menorquí va fundar l'Editorial _____ per difondre la llengua i cultura catalanes.

3) Escriu la biografia d'un amic teu o d'una amiga teva tenint en compte les pautes següents, després de llegir la biografia de Francesc de Borja Moll:

El seu nom és _____. Va néixer a _____. Quan tenia _____ anys va _____.

Viu a _____. Estudia a _____.

Li agrada _____.

_____.

_____.

TIPUS DE DICCIONARIS

1) Escriu quatre tipus d'informacions diferents sobre una paraula que inclouen els diccionaris:

2) Relaciona cadascun dels diccionaris següents amb la tipologia que li correspon:

	<i>Diccionari de la llengua catalana multilingüe Castellà-anglès-francès-alemany</i>
Diccionaris generals	<i>Diccionari ortogràfic i de pronúncia</i>
	<i>Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans</i>
Diccionaris específics	<i>Primer diccionari d'EUMO</i>
	<i>Diccionari dels gentilicis catalans</i>
	<i>Diccionari de geologia</i>

3) Quin és el diccionari normatiu de la llengua catalana?

4) Quin diccionari utilitzaries per esbrinar les següents qüestions:

a) Com es diu *tardorenc* en anglès? _____

b) Com es diuen els habitants d'Isona? _____

c) Trobar una paraula que vulgui dir el mateix que *entregar* _____

d) Com es diu *snowboard* en català? _____

1) Practica l'ordenació alfabètica

a) **Escriu en ordre alfabètic cadascuna de les paraules dels grups següents. Fixa't que en cada grup comencen amb la mateixa lletra, però la segona és diferent:**

conte
cirera
captaire
cervell

papallona
pluja
pirata
peix

sargantana
sivella
sarró
senglar

- _____
- _____
- _____

b) **Completa aquestes sèries de paraules. Per fer l'activitat, ajuda't d'un diccionari general:**

metall
meteorit

metzina

espatlla

espinac
espluga

temple
temporal
temps

c) **Ordena alfabèticament les lletres de cadascuna de les paraules i busca-hi aquelles que necessites per construir el nou mot que t'indica cada definició.**

➤ **formatgera** _____

- Part sòlida de la superfície de la Terra, diferent de l'aigua i de l'aire: _____
- Cada un dels espais blancs que es deixen al voltant de la pàgina d'un llibre o d'una revista: _____

➤ **camuflatge** _____

- L'aire barrejat amb partícules de carbó que es veu sortir de les coses que cremen: _____.
- La part del cos que va des del genoll fins al peu: _____

2) Busca les paraules següents al diccionari general i veuràs que cadascuna pot tenir més d'un sentit. Fes dos frases amb significats diferents de cada paraula:

Per exemple: **Cap**: Tot el dia que tinc mal de cap. El cap de Creus és una reserva marina important

destí:

- _____
- _____

cara:

- _____
- _____

llar:

- _____
- _____

3) Relaciona cada paraula amb la seva definició. Si no la saps, ajuda't del diccionari:

sarment	Anella grossa de ferro o d'un altre metall
estrep	Soca de la vinya
sagí	Persona que té cura d'un mas de propietat d'una altra
raïm	Qualsevol de les dues peces de metall, de fusta o de cuir, penjades a cada costat de la sella per mitjà d'una corretja, que sostenen els peus del genet
argolla	Greix d'un animal
cep	Fruita comestible de la vinya
masover	Persona rica que patrocina generosament les arts, les ciències, una empresa cultural, un artista, etc.
mecenes	Branca de vinya

4) Fes una frase amb sentit que contingui tres paraules que hagi trobat a una mateixa pàgina d'un diccionari general:

5) Endequina el refrany o frase feta que s'amaga darrere de cada frase.

- Estar més content que un gos amb una de les peces que formen l'esquelet dels vertebrats.
- Quan va caure, va veure les figures formades per raigs que parteixen d'un centre comú.
- Fer els òrgans de la visió grossos
- Posar-se de parts terminals de les extremitats inferiors al recipient cilíndric amb nansa que serveix per transportar líquids.

6) Troba les frases amagades. Caldrà que substitueixis les paraules subratllades per aquelles de la mateixa categoria gramatical que les precedeixin al *Diccionari general de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans:

Exemple: Cada cosa tensa el seu nomadisme: Cada cosa té el seu nom

- El diclorodifluorometà és un recull de paraulades ordenades

- El paredat de Francesc de Borja Moll tensava una important biblio-teconomia

- Moll sermonava un habilitat dibuixant

7) Escriu quatre gentilicis de companys de la teva classe:

8) Fes una *antidescripció* del teu company del costat utilitzant adjectius contraris als que faries servir en la seva descripció. Utilitza el diccionari:

9) Moltes paraules que fem servir en la nostra parla són també correctes en la llengua escrita, ja que apareixen al *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'estudis Catalans:

a) Subratlla la variant dialectal de la paraula en negreta. Busca aquesta variant al diccionari normatiu de la llengua catalana i escriu l'entrada anterior:

Exemple:	patata	peu	trumfa	trull
	paraula anterior: trullós			
pila / munt	tarter	platja	conjunt	
	paraula anterior: _____			
bes / petó	carro	potxó	ocell	
	paraula anterior: _____			
farigola	vaixell	timonet	volant	
	paraula anterior: _____			
barrina	cabana	campana	tribana	
	paraula anterior: _____			

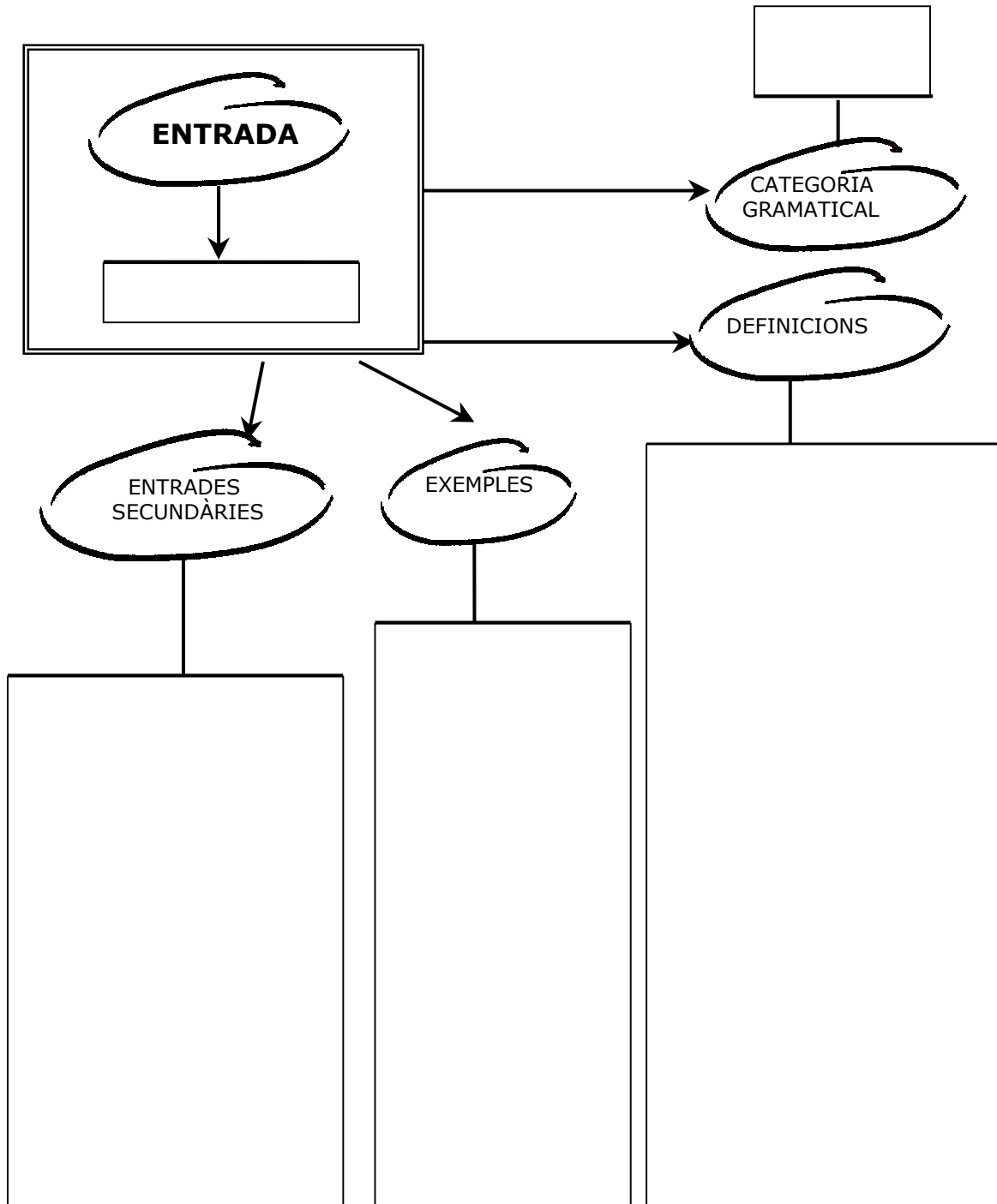
b) Busca al *Diccionari català-valencià-balear* tres llocs on es facin servir cadascuna de les variants dialectals que has trobat en l'exercici anterior:

Exemple: **Trumfa**: Vall d'Àneu, Sort, Tremp,

- _____
- _____
- _____
- _____

10) Observa les diferents informacions que dóna el següent article i situa'n cadascuna en el lloc de l'esquema que li correspon:

orgue *m.* Instrument de vent que consta d'un gran nombre de tubs que sonen insuflant-hi l'aire mitjançant una manxa i es toca per mitjà d'un o més teclats. *L'orgue de la catedral. Tocar l'orgue. Cor amb acompanyament d'orgue.*// **orgue de maneta** Orguenet.

DICCIONARIS A INTERNET

En aquest apartat practicaràs el treball de diccionaris a partir de la cerca d'informació a Internet. Caldrà que la informació recollida l'elaboris posteriorment en un document word amb les indicacions que es donen:

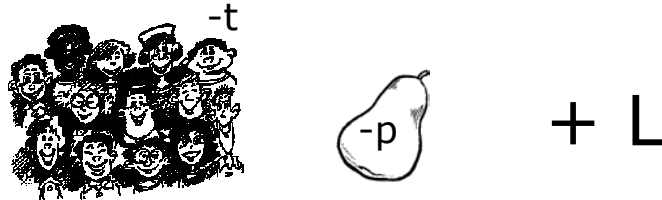
- Crea un document word. Guarda'l amb el nom que vulguis
- Encapçala'l amb el títol *Diccionaris a Internet* (fes-lo utilitzant l'eina word art)
- Realitza el següent treball sobre el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis catalans <http://pdl.iec.es>
 - Escribeu el subtítol *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans. Posa'l centrat i en format de lletra Arial 16 en negreta.
 - A sota, posa en negreta les paraules *mongeta*, *microscopi*, *ham*, *baster* escrites en format Arial 12.
 - Busca cadascuna de les paraules anteriors al *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis catalans a l'adreça <http://pdl.iec.es>
 - Copia només la definició de cada paraula.
 - Enganxa-les en els llocs corresponents del teu document, canviant el tipus de lletra al format Arial 12.
- Treballarem ara amb el *Diccionari català-valencià-balear* <http://dcvb.iecat.net>
 - Escribeu el subtítol *Diccionari català-valencià-balear* amb el mateix estil del subtítol del bloc anterior.
 - Cerca l'entrada ROVELLÓ al diccionari català-valencià-balear, a l'adreça <http://dcvb.iecat.net>
 - Copia tota la informació que et dóna el diccionari.
 - Enganxa-la al teu document word al lloc corresponent. Canvia el tipus de lletra al format Arial 12. Observa ara les diferents informacions que l'article et dóna i marca'n cadascuna de la manera que se t'indica
 - Entrada: Lletres en negreta i en format Arial 18
 - Definició: Text de color vermell en lletra cursiva i negreta
 - Equivalència en castellà: Text subratllat
 - Entrades secundàries: Nom en negreta
 - Altres accepcions: Definicions de color verd i subratllades
 - Locucions: Text més petit, en format Arial 9
 - Refranys: Text més gran, en format Arial 14 i de color blau
- Imprimeix el treball realitzat i afegeix-lo al teu dossier d'activitats sobre el diccionari

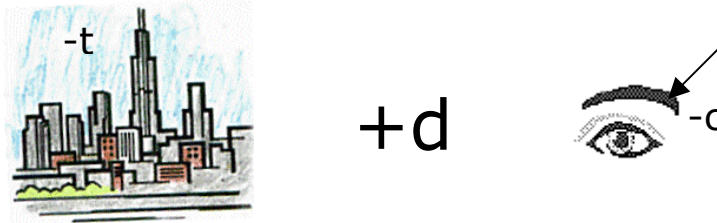
JUGA I APRÈN

1) Jeroglífics:

- Tipus de diccionari: _____

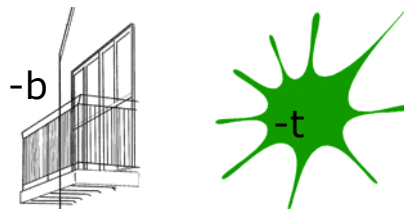
- Ciutat on va néixer Francesc de Borja Moll: _____

- Varietat dialectal del català parlada a les Illes: _____

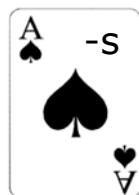
- Coautor, amb Moll, del *Diccionari català-valencià-balear*: _____

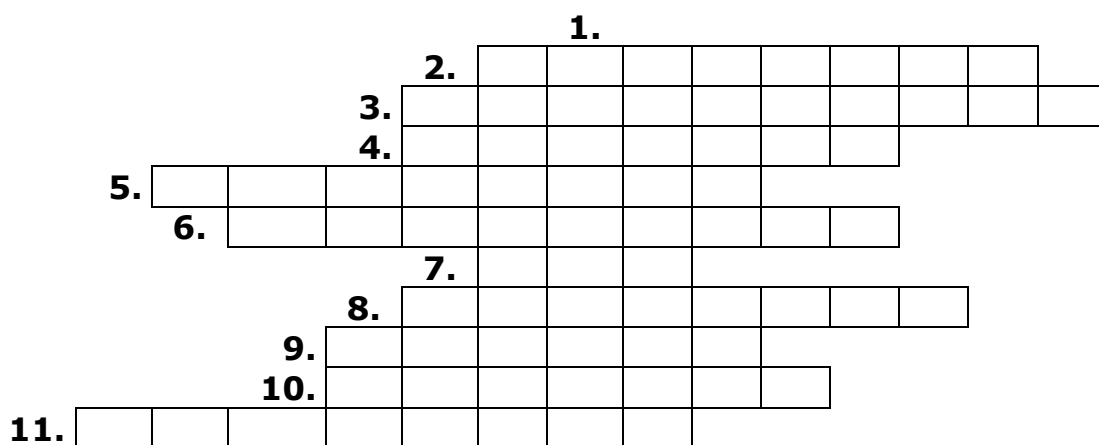
- Significat d'una paraula: _____

- Idioma amb el qual es dona l'equivalència al *Diccionari català-valencià-balear*

2) Resol el següent encreuat

1. Recull de paraules disposades en un ordre, normalment alfabètic
2. Categoria gramatical que correspon a la paraula *hàbil*
3. Origen d'una paraula
4. Dialectòleg mallorquí coautor del *Diccionari català-valencià-balear*
5. Manera de parlar associada a un lloc determinat
6. Nom col·lectiu que es fa servir per referir-nos als habitants d'un poble, comarca, etc.
7. Cada cosa té el seu _____
8. Paraules que signifiquen el mateix
9. Llengua romànica parlada a Catalunya, Andorra, País Valencià, Illes Balears, Alguer, Catalunya Nord i Franja de Ponent
10. Nom amb què s'indica cada paraula que defineix el diccionari
11. El diccionari _____ del català és el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans

3) Completa l'encreuat amb 4 paraules més que intercalaràs amb la paraula LÈXIC seguint l'exemple de la paraula MOLL. Per explicar-les, ajuda't de la definició que dóna el diccionari. Posa el número corresponent al principi de cada paraula i cada lletra en una casella. Pinta les caselles que no facis servir.

Intercanvia't l'encreuat amb un company/a i resol el que ell ha construït:

				1.					
	2.	M	O	L	L				
				E					
				X					
				I					
				C					

1. Conjunt de paraules que conformen una llengua
2. Lingüista menorquí coautor del *Diccionari català-valencià-balear*
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

VI. SOLUCIONARI

QUÈ EN SAPS DE FRANCESC DE BORJA MOLL?

- 1) A partir de la lectura del material de consulta, subratlla la resposta correcta a les preguntes següents:
 - Quin any va néixer Francesc de Borja Moll? **1903**
 - Juntament amb quin filòleg va elaborar Moll, el *Diccionari català-valencià-balear*? **Junt amb Antoni M. Alcover**
 - Moll també és l'autor d'una obra lingüística important, en recordes el nom? **Gramàtica històrica catalana**
- 2) Omple els buits
 - El *Diccionari català-valencià-balear* està format per **10** volums.
 - El lingüista menorquí va fundar l'Editorial **Moll** per difondre la llengua i cultura catalanes.
- 3) Has llegit la biografia de Francesc de Borja Moll. Ara, escriu la biografia d'un amic teu o d'una amiga teva tenint en compte les pautes següents
Resposta oberta

TIPUS DE DICCIONARIS

- 1) Relaciona cadascun dels diccionaris següents amb la tipologia que li correspon
Diccionaris generals: Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans. Primer diccionari d'EUMO
Diccionaris específics: Diccionari de la llengua catalana multilingüe: Castellà-anglès-francès-alemany. Diccionari ortogràfic i de pronúncia. Diccionari de gentilicis catalans. Diccionari de geologia
- 2) Quin és el diccionari normatiu de la llengua catalana?
El Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'estudis Catalans
- 3) Quin diccionari utilitzaries per esbrinar les següents qüestions:
 - a) Com es diu *tardorenc* en anglès? **En el diccionari bilingüe català-anglès**
 - b) Com es diuen els habitants d'Isona? **En el diccionari de gentilicis**
 - c) Busca una paraula que vulgui dir el mateix que *entregar*. **En el diccionari de sinònims**
 - d) Com es diu *snowboard* en català? **En el diccionari de neologismes**

ÚS DEL DICCIONARI

- 1) Practica l'ordenació alfabètica
 - a) **captaire-cervell-cirera-conte / papallona-peix-pirata-pluja / sargantana-sarró-senglar-sivella**

- b) Completa aquestes sèries de paraules. Per fer l'activitat, ajuda't d'un diccionari general.
Qualsevol paraula que estigui situada entre la paraula de dalt i la de baix al diccionari.
- c) Ordena alfabèticament les lletres de cadascuna de les paraules i busca entre elles aquelles que necessites per construir el nou mot que t'indica cada definició:
- formatgera: **aaefgmmrrt**
 - Part sòlida de la superfície de la Terra, diferent de l'aigua i de l'aire: **terra**
 - Cada un dels espais blancs que es deixen al voltant de la pàgina d'un llibre o d'una revista: **marge**
 - camuflatge: **aacefglmtu**
 - L'aire barrejat amb partícules de carbó que es veu sortir de les coses que cremen: **fum**
 - La part del cos que va des del genoll fins al peu: **cama**
- 2) Busca les paraules següents al diccionari general i veuràs que cadascuna pot tenir més d'un sentit. Fes dos frases amb significats diferents de cada paraula.
Resposta oberta
- 3) Relaciona cada paraula amb la seva definició. Si no la saps, ajuda't del diccionari.
sarment: **Branca de vinya**
estrep: **Qualsevol de les dues peces de metall, de fusta o de cuir, penjades a cada costat de la sella per mitjà d'una corretja, que sostenen els peus del genet**
argolla : **Anella grossa de ferro o d'un altre metall**
sagí: **Greix d'un animal**
raïm: **Fruita comestible de la vinya**
cep: **Soca de la vinya**
masover: **Persona que té cura d'un mas de propietat d'una altra**
mecenes: **Persona rica que patrocina generosament les arts, les ciències, una empresa cultural, un artista, etc**
- 4) Fes una frase amb sentit que contingui tres paraules que hagi trobat a una mateixa pàgina d'un diccionari general. **Resposta oberta**
- 5) Endevina el refrany o frase feta que s'amaga darrera d'aquesta frase:
- Estar més content que un gos amb **un os**.
 - Quan va caure, va veure **les estrelles**.
 - Fer els **ulls** grossos
 - Posar-se de **peus** a la **galleda**
- 6) Troba les frases amagades. Caldrà que substitueixis les paraules subratllades per aquelles de la mateixa categoria gramatical que les precedeixin al Diccionari general de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans.
- El **diccionari** és un recull de **paraules** ordenades
 - El **pare** de Francesc de Borja Moll **tenia** una important **biblioteca**
 - Moll **era** un **hàbil** dibuixant
- 7) Escribeu quatre gentilicis de companys de la teva classe. **Resposta oberta**

- 8) Fes una *antidescripció* del teu company del costat utilitzant adjectius contraris als que faries servir en la seva descripció. Utilitza el diccionari.

Resposta oberta

- 9) Moltes paraules que fem servir en la nostra parla són també correctes en la llengua escrita, ja que apareixen en al *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'estudis Catalans.

a)

patata
pila / munt
bes / petó
farigola
barrina

trumfa. Paraula anterior: **trullós**
tarter. Paraula anterior: **tartàric**
potxó. Paraula anterior: **potto**
timonet. Paraula anterior: **timonera**
tribana. Paraula anterior: **tribal**

- b) Busca al Diccionari català-valencià-balear tres llocs on es facin servir cadascuna de les variants dialectals que has trobat en l'exercici anterior.

- Trumfa: **Cerdanya, Ribes, Empordà, Gironès, Garrotxa, Cardona, Reus, Andorra, Vall d'Àneu, Sort, Pont de S., Castanesa, Tremp, Organyà, La Llitera, Balaguer, Priorat**
- Tarter: **Rosselló, Cerdanya, Conflent, Pallars, Ribagorça**
- Potxó: **Vall d'Àneu, Vilaller, Senterada, Conca de Tremp, Artesa de Segre..**
- Timonet: **Conca de Tremp, Urgell, València**
- Tribana: **Pallars Sobirà, Ribagorça, Tremp.**

- 10) Observa les diferents informacions que dóna el següent article i situa cadascuna d'elles en el lloc de l'esquema que li correspon.

Entrada: **orgue**

Categoria gramatical: **m (nom masculí)**

Definicions: **Instrument de vent que consta d'un gran nombre de tubs que sonen insuflant-hi l'aire mitjançant una manxa i es toca per mitjà d'un o més teclats.**

Exemples: **L'orgue de la catedral. Tocar l'orgue. Cor amb acompanyament d'orgue**

Entrades secundàries: **Orgue de maneta Orguenet.**

DICCIONARIS A INTERNET

En aquest apartat practicaràs el treball de diccionaris a partir de la cerca d'informació a Internet. Caldrà que la informació recollida l'elaboris posteriorment en un document word amb les indicacions que es donen.

Model del document a la pàgina següent.

Tingueu en compte que en la informació sobre la transcripció fonètica, alguns dels símbols fonètics capturats d'Internet no es recuperen correctament una vegada copiats al document word, en el seu lloc apareixen uns quadrats buits: roβe□ó.

Si voleu escriure els símbols fonètics que falten, caldrà que feu servir fonts de lletra específiques (fonts AFI: Alfabet Fonètic Internacional) i inserteu els caràcters corresponents.

Diccionaris a Internet

Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans

Mongeta: Grana i llegum tendre de la mongetera

Microscopi: Aparell consistent en una lent o sistema de lents, que dona imatges amplificades dels objectes petits

Ham: Croc petit de ferro que, penjat d'un fil i proveït d'esquer, serveix per a pescar

Vitrall: Vidriera de colors, emplomada i construïda formant un dibuix, pròpia de finestres, lluerns i altres obertures d'edificis

Diccionari català-valencià-balear

ROVELLÓ *m.*

|| 1. **Bolet de l'espècie *Lactarius deliciosus*, de color vermell morat amb taques verdoses si és tocat del sol, amb ratlles radiades sota el barret i amb la cama molt curta; en ferir-lo, segrega un suc vermellós; es fa a colles a la part més assolellada de les pinedes, a la tardor; és de carn consistent, comestible, generalment molt saborós (pir-or., or., occ., val.);** cast. *níscalo*.

Arrelat en mitj del pati com rovelló disforme, Pons Auca 289. Mare de rovelló: nom que es dona als rovellons més primerencs. **a) Rovelló de cabra:** bolet de l'espècie *Lactarius torminosus*, anomenat també *pixacà*, poc saborós.—**b) Rovelló de roure:** bolet que es cria al peu dels roures i no és bo per a menjar (Morella).

|| 2. **Bolet en general** (Calasseit, Tortosa); cast. *seta*.

|| 3. **Brou que s'ofereix als nuvis** (Grandó Voc. ross.).

|| 4. **adj. Blat rovelló: varietat de blat molt petit, roig, d'espiga prima** (Mall.). La vella pastera on tova | el pa de blat roveyó, Riber Sol ixent 57.

Rovelló: llin. existent a la Parròquia de Ripoll, Salomó, Malgrat, Sabadell, Olesa de M., etc. També existeix *Rovelló* (pronunciat *Roveió*) com a malnom a Mallorca.

LOC.—**a)** Conservar-se com un rovelló: mantenir-se ben conservat, sense envellir.—**b)** Fer el rovelló: quedar un cremalló al cap del ble del llum (Maldà, ap. Griera Tr.).

Refr.—**a)** «A tot arreu se fan bons rovellons»: significa que pertot hi ha noies boniques (Penedès).—**b)** «De la carn, el moltó, i del bolet el rovelló»: vol dir que el rovelló és el bolet més saborós.

Fon.: ruβ□□ó, ruβ□jó (or.); roβe□ó (occ., Val.); ruv□□ó (Tarr.); rove□ó (Cast., Al.); reβu□ó (Turís); □uβió (Blanes).

Etim.: derivat de *rovell*.

1) Jeroglífics

- Tipus de diccionari: **general**
- Ciutat on va néixer Francesc de Borja Moll: **Ciutadella**
- Varietat dialectal del català parlada a les Illes: **balear**
- Coautor, amb Moll, del *Diccionari català-valencià-balear*: **Alcover**
- Significat d'una paraula: **Definició**
- Idioma amb el qual es dona l'equivalència al *Diccionari català-valencià-balear*: **castellà**

2) Resol el següent encreuat

[illegible]

- 3) Completa l'encreuat amb 4 paraules més que intercalaràs amb la paraula LÈXIC seguint l'exemple de la paraula MOLL. Per explicar-les, ajuda't de la definició que dona el diccionari. Posa el número corresponent al principi de cada paraula i cada lletra en una casella. Pinta les caselles que no facis servir.

Intercanvia't l'encreuat amb un company/a i resol el que ell ha construït.

Resposta aberta

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament
**Centre de Recursos Pedagògics
del Pallars Jussà**

CNL Lleida
**Servei de Català del
Pallars Jussà**